

Kvinnor missgynnas systematiskt

Sex procent av de mest aktiva forskarna producerar lika mycket som de övriga 94 procenten. Av de mest produktiva är nära en tredjedel kvinnor. Men excellenssatsningarna som ska stödja Sveriges toppforskning går nästan uteslutande till manliga huvudsökande.

– Kvinnor tenderar att hamna i en ond cirkel som förstärker föreställningar om att kvinnor är sämre forskare, säger Ulf Sandström, som tillsammans med Agnes Wold har slutfört en stor studie om jämställdhet inom akademien.

Text: ALLAN ERIKSSON Illustration: KRISTINA EDGREN

UNDER ÅREN 2014–2016 var Ulf Sandström gästprofessor vid institutionen för biomedicin, där han tillsammans med Agnes Wold genomförde ett projekt för att analysera excellenssatsningarna utifrån ett könsperspektiv. Resultaten av den studien publicerades 2015 i Riksbankens Jubileumsårsbok, *Tänka vidare*, och nu har Ulf Sandström fördjupat analysen i en studie som nyligen publicerats i den högt rankade open source-tidskriften PLoS ONE.

Då, som nu, är han starkt kritisk mot finansieringssystemet som blivit en helig ko som ingen vågar sig på.

– **TOPPKRAFTERNA SLÄPPER** inte makten. Jag önskar att man kunde öppna diskussionen och våga ompröva våra förutfattade meningar om att exempelvis kollegial bedömning alltid leder till bra resultat.

De som gör bedömningarna är inte toppforskare eller genier utan helt normalpresterande forskare, ibland sämre än så. Kan vi försvara en modell som har tydliga brister?

RAPPORTEN BYGGER vidare på den analys som Ulf Sandström utfört, vilken omfattar 47 000 svenska forskare och deras publicerade vetenskapliga artiklar i Web of Science under perioden 2008–2011. Det han gjorde hade ingen tidigare gjort, nämligen att identifiera publiceringar med namn och kön. På så vis kunde samtliga svenska forskare rangordnas genom en neutral metod som gick ut på att ge poäng baserat på artikelandelar och citeringar.

Resultatet visar att kvinnor generellt har minst samma citeringsgrad som lika produktiva manliga forskare. Inom vissa områden presterar till

– Vi har ett system som gynnat de 6 procent som får mest resurser.

ULF SANDSTRÖM, TILL VARDAGS FORSKARE VID KTH OCH ÖREBRO UNIVERSITET.

och med kvinnor bättre än män.

– Vår nya studie visar att kvinnorna är kraftigt underrepresenterade bland dem som publicerar mest, den lilla grupp av högciterade forskare (toppforskare utgör 10 procent) som publicerar fler än 8 artiklar under fyra år. Det leder sammantaget till en låg produktivitet för kvinnorna, ungefär två tredjedelar av männens, ett förhållande som inte har förändrats sedan 1960-talet. Samtidigt är det viktigt att framhålla att kvinnorna ändå utgör 30 procent av toppforskarna och det finns intressant nog inga större skillnader mellan vetenskapsområden, säger Ulf Sandström.

– **MEN DET AVSPEGLAS** inte i fördelningen av excellensbidrag på totalt 15 miljarder kronor under perioden 2005–2012, där mindre än 20 pro-

cent gick till kvinnor. Det beror inte på att det har varit ont om kvinnor bland de högpresterande forskarna utan troligen på att bedömarna av externa anslag låtit könsstereotypa fördomar råda. Dessutom visade vår studie att endast 55 procent av de forskare som fick stora bidrag hade topp prestationer

VAD BEROR produktivitetsgapet på? I studien pekar Ulf Sandström på att män ofta är äldre, har högre befattning men också gör en snabbare karriär. Kvinnliga forskare har i regel en mellanposition i författarordningen. Det betyder att de ofta tilldelas en lägre status i forskargrupperna och mer sällan ses som forskningsledare.

Ulf Sandström menar att kvinnor tenderar att hamna i en ond cirkel.

- Sämre produktivitet leder till mindre synlighet och genomslag, vil-

GU har 284 toppforskare

Läs mer: *Vicious circles of gender bias, lower positions, and lower performance. Gender differences in scholarly productivity and impact* publicerad i PLOS One (augusti 2017). *Quantity and/or Quality? The importance of publishing many papers*, PLOS one (november 2016).

I databasen har 47 000 forskare med svensk adress, under perioden 2008–2011,

identifierats. Balanspunkten, där prestationerna är lika stora, ligger vid sjätte percentilen. Det vill säga de översta 6 procenten av forskarna gör lika mycket som de övriga 94 procenten. Av dessa 6 procent, 2 777 personer, har 284 GU som lärosäte. Jämfört med Lunds och Uppsala universitet har GU en större andel kvinnor i toppgruppen, 31 procent.

ket i sin tur innebär lägre akademisk position och mindre forskningspengar. Dessutom spelar könsstereotyper roll när det gäller akademisk ställning, forskningsfinansiering och position i forskningssamarbete, vilket påverkar kvinnornas produktivitet. Den onda cirkeln förstärks av att kvinnor oftare än män är fast i en nedåtgående spiral som förklarar glastaket. Alla dessa faktorer försämrar kvinnornas möjligheter att bli högpresterande forskare.

DET HAR ALLTSÅ inte hänt så mycket på de 20 år som gått sedan Agnes Wold tillsammans med Christine Wennerås publicerade sin uppmärksammade artikel i Nature. Den visade att kvinnor behövde ha publicerat 2,6 gånger så mycket som sina manliga kollegor för att värderas som lika kompetenta av dåvarande Medicinska forskningsrådet.

Ulf Sandström är bekymrad för att vi i Sverige har byggt upp ett konserverande system, med ett påfallande starkt beroende av externa anslag, som dessutom leder till att man gärna satsar på "säkra kort":

- Vi måste se fakta i vitögat. Problemet är att vi tänker allt för kort-siktigt. Vi ger till de 6 procent som redan är duktiga och framgångsrika men är dåliga på att identifiera vilka som kan bli framtidens talanger. Istället för att endast ge till projekt skulle vi kunna utforma ett system där vi finansierar personer under en längre tid, mer än 2-3 år. Det skulle förstås inte vara förutsättningslöst, utan med krav på avstämningar.

DET FAKTUM ATT endast 6 procent står för 94 procent av all publicering, förvånar inte Ulf Sandström. Samma fördelning gäller även produktionen av konferensbidrag.

- Så ojämnt är det i forskarvärlden. Så gott som allt rör sig kring 2 700 forskare. Vissa lyckas otroligt bra men för topparnas framgång krävs mycket folk i basen. Det sorgliga är att det inte är större omsättning av personer i toppgruppen och att så mycket av forskarkarriären är beroende av kontakter med dessa toppresterare. ■